

Drones en Robotsoldaten; doden met één druk op de knop

“Because of the diverse conditions of humans, it happens that some acts are virtuous to some people, as appropriate and suitable to them, while the same acts are immoral for others, as inappropriate to them”.

Thomas Aquinas

Martijn van Luenen
Sen Foundation
In opdracht van prof. dr. ir. Joris Voorhoeve

Drones en Robotsoldaten; doden met één druk op de knop

In de laatste jaren is er een nieuw type wapen in gebruik genomen. Drones, ook wel onbemande luchtvoertuigen genoemd, maken het mogelijk om spionagemissies uit te voeren maar ook doelen uit te schakelen zonder dat een piloot of een andere militair aan boord het voertuig bestuurt. Deze drones worden op afstand bestuurd door een piloot of zo geprogrammeerd dat helemaal geen piloot nodig is. Sinds 2009 wordt steeds meer gebruikt gemaakt van drones, met name in de zogenoemde "war on terror" door de Verenigde Staten. Israël, het Verenigd Koninkrijk (dat eind 2012 "vijf nieuwe drones kocht om te gebruiken tijdens missies in Afghanistan" (Hopkins, 2012)) en China beschikken ook over deze technologie, Duitsland is plannen aan het maken voor de aanschaf ervan. De focus zal liggen op Amerikaans gebruik van drones omdat zij de grote actor zijn op dit gebied. Dit essay onderzoekt of het gebruik van drones en robotsoldaten ethisch verantwoord is.

Drones worden veelal in het Midden-Oosten gebruikt. Maar de Verenigde Staten beschikken over technologie en middelen om drones vrijwel overal in te zetten. Tegenwoordig worden ze voornamelijk gebruikt in Pakistan, Jemen, Afghanistan en het Arabisch schiereiland. Tevens worden vluchten gemaakt in het grensgebied van Mexico met de Verenigde Staten. De toenmalig Minister van Defensie van de Verenigde Staten Leon Panetta antwoordde op een vraag van journalist Martha Raddatz of de terugtrekking van VS troepen uit Afghanistan een stijging van het gebruik van drones zou betekenen: "Ik denk dat dat realiteit is. We hebben het in Pakistan gedaan. We doen het in Jemen en elders. Ik denk dat de realiteit is dat het in de toekomst een middel voor nationale defensie blijft" (Leon Panetta, 2013). Drones gaan naar alle waarschijnlijkheid steeds meer gebruikt worden. Ze zijn goedkoop, gemakkelijk te bedienen, erg precies en misschien wel het belangrijkste, er hoeven geen soldaten/piloten meer de frontlinies in gestuurd te worden. Ze bieden dus een humane manier van oorlogsvoering. Maar zijn deze voordelen, die vooral genoemd worden door de VS wel echt waar?

Het gebruik van drones heeft een aantal voordelen. Drones lijken relatief goedkoop. De prijs van een vluchtuur verschilt per type, voor de lichtere types (Predator) kost een vlieguur tussen de \$2.500-3.500 en de zwaardere types (Hawk) kunnen oplopen tot \$30.000 per vlieguur. Ter vergelijking: een vluchtuur in een F-35 kan oplopen naar ruim \$15.900 en de wat gedateerde F-16 \$5000. Voor spionagevluchten zijn drones dus vele malen goedkoper dan andere vliegtuigen want daar worden voornamelijk de lichtere types voor gebruikt. De vliegtuigen zijn ook vele malen goedkoper in aanschaf dan de eerder genoemde vliegtuigen. Echter schuilen er meer kosten in het gebruik van drones. "Het vliegtuig is onbemand, maar een Predator heeft 168 mensen nodig om 24 uur in de lucht te blijven, de Hawk heeft 300 mensen nodig voor 24 uur. Ter vergelijking: een F-16 heeft 100 mensen nodig voor dezelfde periode" (Cloud, 2011). Een andere hoge kostenpost is het neerstorten van veel drones. "In 2009 gaf de Amerikaanse luchtmacht toe dat meer dan een derde van hun Predator drones was neergestort, voornamelijk in Afghanistan en Irak" (Drew, 2011). Een andere kostenpost van het gebruik van drones is dat de piloten onder een hoge mate van stress staan en gevoelig zijn voor een burn-out. "Studies door de luchtmacht van de VS wijzen uit dat bijna de helft van de dronebestuurders zeggen last te hebben van hoge operationele stress. Bij andere werkzaamheden in de luchtmacht, zoals logistiek en ondersteuningswerkzaamheden, is dit maar 36%. Bijna een derde van de dronebestuurders krijgt een burn-out en 17% is klinisch gestressed" (Martin, 2011). De soldaten ervaren deze stress omdat zij vaak meer dan 8 uur per dag naar verscheidene videoschermen kijken, terwijl ze ook continu in contact staan met troepen dichtbij de drone. Vanwege al deze mogelijke additionele kosten zijn drones niet zo goedkoop als dat zij in eerste instantie lijken.

Voordat de vraag beantwoord kan worden of het gebruik van drones een humane vorm van oorlogsvoering is, is het verstandig om te kijken of drones überhaupt wel, volgens wetgeving (internationaal en nationaal) mogen worden gebruikt. "Verscheidene schrijvers suggereren dat een gewapende aanval van niet-statelijke actoren op een staat, ambassades, het leger of burgers in het buitenland het recht op zelfverdediging kan veroorzaken, zoals vastgesteld in artikel 51 van de VN-charter, zelfs als de reactie plaatsvindt op de niet-statelijke actor in het buitenland" (Paust, 2008). "Artikel 51 van de VN-charter bevestigt het recht van een staat om defensief te reageren als een aanval plaatsvindt" (Kahgan, 1997, Franck, 2002). In the charter wordt wel benadrukt dat zelfverdediging mag plaatsvinden totdat de veiligheidsraad de nodige maatregelen genomen heeft om internationale veiligheid en vrede te waarborgen. Een actie van zelfverdediging moet meteen aan de veiligheidsraad worden gemeld en heeft geen invloed op de autoriteit en verantwoordelijkheid van de veiligheidsraad. Is echter het aanvallen van niet-statelijke doelen die, bijvoorbeeld de VS een keer hebben aangevallen een vorm van zelfverdediging? De VS hebben een lange historie op het gebied van dit soort aanvallen. Zo hebben de VS aanvallen gepleegd tegen de Mexicaan Pancho Villa ten tijde van de Mexicaanse revolutie begin twintigste eeuw omdat "Villa dorpen in de VS had aangevallen" (Cohan, 2004, Finch, 1917). Recent zijn de voorbeelden van aanvallen door de VS op Al Qaida doelen in 1998 als reactie op aanslagen op VS ambassades. De laatste jaren worden vooral doelen in Pakistan aangevallen. Het recht van zelfverdediging wordt derhalve uitgelegd als niet alleen toepasbaar op het moment dat men aangevallen wordt maar ook nadat men aangevallen is en nog opvallender : voordat men aangevallen wordt. In 2001 heeft de VN veiligheidsraad aanvallen op Al Qaida-doelen, als reactie op de aanslagen van 11 september 2001 goedgekeurd. Het "bracht het collectieve en individuele recht van zelfverdediging onder de VN-charter teweeg" (Franck, Paust, 2001). Belangrijk is om hierbij te vermelden dat het wederom gaat om niet-statelijke actoren. Hoewel wellicht Al Qaida gefinancierd werd door de taliban, die toendertijd Afghanistan bestuurden. Belangrijk is om te vermelden dat "zowel de VN als de NAVO geen beperkingen aan de VS hadden opgesteld op gebied van geografie en tijdslimiet van hoe lang of waar de actie van zelfverdediging tegen Al Qaida mocht plaatsvinden/duren. Ook hoefde voor de zelfverdedigingsacties geen goedkeuring van de Afghaanse overheid worden bemachtigd en hoefde er geen bestaand conflict te zijn met Afghanistan" (Paust, 2008).

Het Witte Huis, dat vaak drone-aanvallen moet verdedigen zei onlangs het volgende over de legaliteit van de drone-aanvallen: "Met betrekking tot internationaal recht, de VS is in een gewapend conflict met Al Qaida, de taliban en geassocieerde groepen als reactie op de aanslagen van 11 september 2001. We mogen geweld gebruiken overeenkomstig ons recht op zelfverdediging. Er is niets in internationaal recht dat ons verbiedt op afstand bestuurbare luchteenheden te gebruiken voor deze doeleinden of dat ons verbiedt om fataal geweld te gebruiken tegen onze vijanden buiten een slagveld, zeker als het betrokkende land toestemming geeft of zelf niet in staat is actie te ondernemen of zelf geen actie onderneemt tegen de dreiging" (Zakaria, 2013). Er wordt echter zeer gemakkelijk geconcludeerd dat de VS een gewapend conflict heeft met eerdergenoemde groeperingen. "Buiten Afghanistan moet elke vorm van geweld uitgevoerd door de VS de normale mensenrechtelijke wetten volgen alsmede de limieten van het gebruik van geweld in vreedetijd. Autoriteiten mogen alleen fataal geweld gebruiken als het acuut nodig is om een mensen leven te redden als er geen alternatieven zijn. In andere gevallen is een poging tot arrestatie nodig met daaropvolgend een proces binnen een redelijke periode". (O'Connell, 2012). Gesteld kan worden dat de VS niet in oorlogsstaat is maar de regels volgt alsof dat wel het geval is, ook al zeggen de VS met regelmaat dat er een "war on terror" is.

Als gekeken wordt of de drone-strikes in conflict zijn met internationaal recht zijn meerdere factoren van toepassing. In beginsel, volgens de VN-charter art. 2 paragraaf 4, is het gebruik van geweld van de ene staat in een andere verboden. Er zijn twee uitzonderingen relevant voor dit vraagstuk vastgesteld in VN-resolutie G.A. Res. 36/103. Ten eerste, of de drone-aanvallen worden uitgevoerd met goedkeuring van de gaststaat. Ten tweede, als het gebruik van geweld in zelfverdediging is als reactie op een gewapende aanval of een directe dreiging en waarbij de gaststaat niet bereid is of niet in staat is om zelf actie te ondernemen. Sommige analytici claimen dat Pakistan de "drone-aanvallen tactisch steunden" (Aslam, 2012). Pakistan heeft recentelijk gezegd dat de drone-aanvallen van de VS op hun grondgebied "illegaal, contraproductief, en in strijd zijn met de Pakistaanse soevereiniteit" (Zardari, 2012, Pakistan foreign ministry, 2012). Aangezien Pakistan heeft aangegeven dat de drone-aanvallen moeten ophouden zou geconcludeerd kunnen worden dat zij er ook geen toestemming meer voor (willen) geven.

De vraag of het bij drone-aanvallen om zelfverdediging gaat is een lastige. "Zelfverdediging kan een geoorloofde rechtvaardiging voor extraterritoriaal, dodelijk gebruik van geweld zijn" (Sofaer, 1989). De VS interpreteren zelfverdediging ruim. Een eis bij zelfverdediging is dat je reageert op een gewapende aanval van degene waartegen verdedigd wordt. Het internationaal gerechtshof heeft hier een uitspraak over gedaan. "In haar optiek voldoen sporadische, lage intensiteits aanvallen niet aan de eis van een gewapende aanval dat het gebruik van extraterritoriaal geweld zou rechtvaardigen en de legaliteit van een zelfverdedigingsreactie moet bij iedere gewapende aanval opnieuw belicht worden" (I.C.J.). De VS reageren hierop door te claimen dat de aanvallen een reactie zijn op de aanslagen van 11 september 2001, wat overduidelijk hoge-intensiteitsaanvallen waren. Dit is echter niet juist gezien de tijd die tussen de aanslagen en de drone-aanvallen zit. Een voorwaarde voor een geoorloofde aanval zoals de drone-aanvallen in Pakistan als reactie bedoeld om meer aanvallen te voorkomen zijn: "onmiddellijk, overweldigend en het laat geen keuze toe wat betreft middelen en geen moment voor beraad" (Heyns, 2012). Duidelijk is dat dit in het geval van de VS aanvallen niet opgaat, gezien het grote tijdsverschil tussen de aanslagen van 11 september 2001 en de drone-aanvallen. Tevens houden de VS een zogenaamde "kill list" bij, waar sommige individuen betrekkelijk "lang opstaan" (Becker, Shane, 2012). Duidelijk moge zijn dat wanneer iemand voor een lange periode op een lijst staat van mensen die gedood moeten worden er ruimte is voor beraadslaging en het argument van zelfverdediging dus niet opgaat. Zelfverdediging is een snelle reactie op een aanval en als een reactie jaren later plaatsvindt kan dit dus niet onder zelfverdediging vallen. De conclusie die hieruit getrokken kan worden is dat de aanvallen van de VS op Al Qaida-doelen in 2001 geoorloofd waren maar dat de aanvallen van de laatste aantal jaren dat wellicht niet zijn omdat de betrokken staat geen toestemming gaf waar de aanvallen plaats vinden en vanwege het grote tijdsverloop dat tussen aanslagen en de reactie zit. In een in juli 2013 verschenen rapport van de commissie van advies inzake volkenrechtelijke vraagstukken is geconcludeerd dat "bepaalde drones mogen worden gebruikt om buiten het eigen grondgebied vijandelijke strijders in een gewapend conflict aan te vallen, mits hiervoor een erkende rechtsbasis bestaat" (CAVV, 2013). Deze rechtsbasis bestaat omdat de VN een mandaat heeft verleend waarin de drone-aanvallen in Afghanistan legitiem zijn. De Veiligheidsraad heeft hier geen tijdsbestek aan gehangen. Echter moet ook genoemd worden dat de VN tot nu toe nog onderzoek doet naar de legitimiteit van aanvallen in andere gebieden. Het is dus mogelijk te concluderen dat de aanvallen niet legitiem zijn maar de VN heeft dit (nog) niet gedaan en het is niet zeker of zij dit gaan doen.

Omdat de drones op afstand worden bestuurd en de bestuurder derhalve nooit op het slagveld te vinden is, zijn de eisen die aan die soldaten gesteld worden lager. Logischerwijs is niet

dezelfde fysieke conditie vereist voor het besturen van een drone vanuit een stoel in de VS als voor intense vuurgevechten in niet-stedelijke gebieden in Pakistan. Ook op het mentale vlak zouden rekruten sneller toegelaten kunnen worden. Anders dan reguliere soldaten kijken zij de dood nimmer in de ogen en hoeven derhalve minder mentaal weerbaar te zijn. Deze factoren zouden het gevolg kunnen hebben dat dronepiloten minder geschikt zijn voor ander militair werk of zelfs voor de opmars van de drones afgewezen zouden zijn. Omdat de piloten van drones niet dezelfde training krijgen die gevechtsvliegtpiloten krijgen ontstaat kritiek. "Alleen een getrainde (gevechtsvliegtuig) piloot heeft het morele en mentale gewicht om bommen en raketten te werpen" (Thompson, 2008). Gesteld kan worden dat wellicht de training die de piloten ondergaan uitgebreid moet worden. Mogelijk kan hierdoor ook de intensiteitsgraad verminderd worden zodat piloten minder snel gestrest raken. Een ander gevaar is dat dronebestuurders zo lang alleen aan het observeren zijn dat een moment "actie" een welkome verandering is van de sleur. Een dronebestuurder die een groep mannen al urenlang volgde vertelt: "Eén van de mannen kwam eindelijk van de grond en liep naar een nabijgelegen hutje. Nu dacht ik dat ik ze had, hij zou wapens gaan pakken. De man kwam echter terug met vouwstoelen. Ik hoopte de hele tijd dat één van de mannen een raketwerper tevoorschijn haalde, dan gebruikte ik de tijd met de drone tenminste goed. Tevens is dingen opblazen een stuk interessanter dan naar een stel mannen kijken die aan het roken zijn" (Martin, Sasser, 2010).

Ook al zouden drone-aanvallen voldoen aan internationale wetgeving is er altijd nog het ethische aspect. De traditionele manier van gevechtsvoering brokkelt af. Waar soldaten in vroegere tijden elkaar op het slagveld daadwerkelijk zagen wordt gevechten met kilometers afstand ertussen. Een groot bezwaar van drone-aanvallen is die afstand. De piloot die de drone bestuurt doet dit vanuit een legerbasis en is derhalve onbereikbaar voor het doelwit dat dus niet ogenblikkelijk terug kan slaan. Het doelwit kan zich dus niet verdedigen. Dit is voor de aanvallende partij het grootste voordeel maar een groot nadeel voor degene die aangevallen wordt. De aangevallen partij, voornamelijk militie die vermeende banden hebben met Al Qaida, beschikken niet over dronetechnologie en kunnen daarom niet met dezelfde kracht terugslaan. Het doelwit kan niet schieten op soldaten en piloten die er niet zijn en het is al helemaal lastig om een drone uit de lucht te schieten. Er is derhalve sprake van een onbalans.

Een ander aspect met betrekking tot de afstand is dat de piloot die de drone bestuurt op veilige afstand in de VS zit en "via een joystick en een stel videoschermen de drone in de lucht boven bijvoorbeeld Pakistan laat vliegen" (Benjamin, 2012). Dit wordt allemaal op videoschermen geprojecteerd, "soldaten noemen dit Death TV" (Shanker, Richtel, 2011). Het gevaar hiervan is dat het door de soldaat ervaren kan worden alsof hij een spelletje speelt. VN rapporteur Philip Alston heeft hier al voor gewaarschuwd in zijn rapport en zegt dat "er een risico is op het ontwikkelen van een "playstation"-mentaliteit op het gebied van doden" (Alston, 2010). Het gaat echter verder dan alleen de mentaliteit. "We hebben de joystick gemodelleerd naar de playstationcontroller omdat de 18-19 jarige mariniers hier al hun hele leven mee spelen" (Singer, 2009) aldus een robotica-expert. Er wordt dus bewust een situatie gecreëerd voor de piloten waar ze al hun hele leven mee bekend zijn. Het spelen van computerspelletjes vertoont veel overeenkomsten met het besturen van een drone en dit is bewust gedaan. Wanneer je via een scherm een raket afvuurt is er geen enkele interactie geweest met de slachtoffers en de omstandigheden en haal je de morele afweging van het doden van mensen eruit. Hierdoor wordt het gemakkelijker om mensen te doden, de soldaat hoeft slechts op een knop te drukken en de gevolgen zijn niet direct, live in zijn omgeving merkbaar, hij ziet lichamen (of wat daarvan over is) op het scherm en vliegt verder. Het is voor een piloot niet gemakkelijk om te bepalen of de mensen op wie gevuurd wordt slechts burgers zijn of gevaarlijke militie. "Sommige mensen zeggen dat als het leger daadwerkelijk

onschuldige burgers wil beschermen ze geen drones maar grondtroepen zouden moeten gebruiken, die capabeler zijn in het onderscheiden van onschuldige omstanders en militie” (Benjamin, 2012).

Omdat het gebruik van drones niet gevaarlijk is voor de actor die ze opereert zouden regeringen sneller geneigd kunnen zijn om drones in te zetten. Als je een oorlog voert en alleen gebruik maakt van drones en dus de eigen slachtoffers minimaliseert kan dat een reden op zichzelf zijn om sneller een gewapend conflict te beginnen. In een stuk uitgebracht door het Ministerie van Defensie van het Verenigd Koninkrijk is de vraag opgeroepen of sneller gekozen wordt om geweld te gebruiken bij interventies in Pakistan en Jemen omdat het risico dat er slachtoffers vallen bij de aanvaller kleiner is. Het antwoord luidde als volgt: “Dat deze activiteiten alleen zijn uitgevoerd door onbemande vliegtuigen, terwijl capabele bemande vliegtuigen beschikbaar zijn en dat het gebruik van grondtroepen is vermeden, wekt de suggestie dat het gebruik van het geweld te wijten is aan het feit dat deze onbemande mogelijkheid bestaat. Het is onwaarschijnlijk dat deze mate van geweld was toegepast als deze mogelijkheid niet bestond” (Verenigd Koninkrijk ministerie van defensie, 2011).

Het lijkt alsof met name burgers van de Verenigde Staten, (die worden geïnformeerd door hun regering over een laag aantal burgerslachtoffers bij drone-aanvallen die niet overeenkomt met de cijfers van het Bureau of Investigative Journalism) gerust zijn bij de aanvallen. Mogelijkerwijs heerst een bepaald sentiment in de VS (ontstaan na 11 september 2001) dat het doden van vermeende terroristen en anti-Amerikaanse figuren geoorloofd is terwijl het doden van pro-Amerikaanse figuren door die vermeende terroristen dat niet is. In dat licht wordt er dus al vanuit gegaan dat de pro-Amerikaanse figuur goed is, en de anti-Amerikaanse niet. Er is dus een soort gedachte van verhevenheid in de Amerikaanse cultuur geslopen waarbij de Amerikaanse/Westerse cultuur als superieur wordt gezien. Tevens is er mogelijk een tendens gaande waarbij burgers het gevoel kunnen krijgen dat de aanslagen van 11 september 2001 onderdeel waren van een ideologische strijd tegen het Westen met als doel het Islamiseren van de VS. Dit, gecombineerd met gevoelens van vergelding, maken de aanvallen in hun ogen geoorloofd. Omdat het Amerikaanse volk maar zeer gering wordt geïnformeerd over de slachtoffers die vallen bij drone-aanvallen en al helemaal niet op de hoogte worden gebracht van officiële informatie met betrekking tot burgerslachtoffers kunnen mensen het gevoel krijgen dat de aanvallen ethisch verantwoord zijn. Mede omdat de aanval vanaf een afstand gebeurt en niet bijvoorbeeld met een zwaard, zouden burgers het idee kunnen krijgen dat het minder ernstig is. “Mensen zijn een stuk geruster over het doden van vele mensen door middel van een Predatorsaanval met het doden van één mens door middel van het doorsnijden van de keel, maar gemechaniseerd doden is nog steeds doden” (Mayer, 2009). Er zijn ongetwijfeld terroristen omgekomen door drone-aanvallen maar eigenlijk zouden burgers niet eens een doelwit mogen zijn. De grens kan vaag zijn. Anders dan een militair is een vermeende terrorist moeilijk te onderscheiden van een onschuldige burger. Er zijn geen eenduidige uniformen en vaak ontbreekt een duidelijke organisatorische structuur. Hiërarchie is vaak op informele macht en informele functie gebaseerd en is daardoor lastig te identificeren. Omdat het niet altijd duidelijk is of het om burgers of militie gaat kan een situatie ontstaan waarin de dronebestuurder vuurt ‘voor de zekerheid’. Dit is ethisch niet verantwoord. Niet-strijders, die we hierna gemakshalve burgers noemen, hoewel terroristen geen geüniformeerde strijders zijn, zouden nooit een doelwit mogen zijn.

Hoeveel onschuldige burgers zijn omgekomen door drone-aanvallen is niet geheel duidelijk. De VS komen met minimale getallen. Het Bureau of Investigative Journalism, die een grootschalig onderzoek naar drone-aanvallen zijn begonnen, schatten dat in de periode “2004-2013 in Pakistan tussen de 407-928 burgers zijn omgekomen door drone-aanvallen uitgevoerd

door de CIA. 164-195 daarvan waren kinderen” (The Bureau of Investigative Journalism). Totaal zijn er in Pakistan in dezelfde periode door de CIA 372 aanvallen uitgevoerd waarbij tussen de 2566-3570 mensen zijn omgekomen. Geschat kan worden dat ongeveer 1/5 van de slachtoffers burgers zijn. In Jemen, Afghanistan en Somalië worden ook met regelmaat drone-aanvallen uitgevoerd. Het aantal burgerslachtoffers dat hierbij valt is ook niet officieel bekend. Het Bureau of Investigative Journalism heeft in kaart gebracht dat er veel minder slachtoffers vallen in deze landen. Het aantal burgerslachtoffers blijft procentueel ongeveer gelijk.

Omdat drone-aanvallen op elk moment kunnen plaatsvinden en de slachtoffers daar zelden op voorbereid zijn ontstaat een situatie waarin mensen in angst leven. Met name in Waziristan, een regio in Pakistan voornamelijk bestuurd door stamhoofden, komen veel drone-aanvallen voor. Deze angst wordt gevoeld door de machteloosheid van de slachtoffers. Vaak merken de slachtoffers niet dat een drone vuurt en maken dus geen kans te vluchten. Niet elke drone vliegt over om een doelwit uit te schakelen, vele vluchten zijn slechts “recon” vluchten, voor het vergaren van informatie. Dit heeft echter wel tot gevolg dat angst ontstaat voor drones. Mensen op de grond kunnen de drone horen vliegen maar weten nooit wat hij gaat doen. Misschien wordt er gevuld, misschien niet. Deze staat van angst voedt anti-Amerikaanse sentimenten in de toch al niet pro-Westerse regio. Groeperingen als Al Qaida kunnen hier handig gebruiken van maken om nieuwe terroristen te rekruteren. In de FATA¹, waar ook Waziristan toe behoort, “vindt slechts één op de tien mensen dat zelfmoordaanslagen tegen de Pakistaanse politie en het leger gerechtvaardigd zijn terwijl zes op de tien mensen geloven dat dergelijke aanslagen tegen het leger van de VS gerechtvaardigd zijn” (New America Foundation, 2012). Als immers de VS onschuldige burgers doden, bedoeld of onbedoeld, kunnen de Pakistani dat natuurlijk ook.

Er zijn talloze verslagen van burgers en hun familie die het slachtoffer zijn geworden van drone-aanvallen en altijd in angst leven. Een selectie hiervan is te vinden in de bijlagen. Het idee achter van terrorisme en terreur is angst inboezemen bij een groep mensen of organisaties en hoewel de VS bezig is met een “war on terror” boezemen zij veel angst in bij de inwoners van Pakistan, Jemen, Afghanistan en Somalië. Deze angst kan omslaan in woede en vergelding. Op deze manier houdt de VS terroristische dreigingen in stand. Voor de onschuldige burgers in de FATA zijn de VS de agressors en is het dus wachten op vergelding.

De VN voeren nu een onderzoek uit, onder leiding van Ben Emmerson, de speciale rapporteur op het gebied van counterterrorisme en mensenrechten, wat wellicht kan uitwijzen of drone-aanvallen legitiem zijn. Problematisch is dat in theorie voor elk land waar de aanvallen plaats vinden een onderzoek zou moeten komen. Ook zou de VN een ethische handleiding kunnen uitbrengen, rechtsregels vergelijkbaar met de Geneve conventies waarin het gebruik van dit soort geweld, vast wordt gelegd. Ook is samenwerking met de regeringen van Pakistan, Jemen, Afghanistan en Somalië gewenst. Deze regeringen proberen dreigingen tegen te gaan en als de VS daarbij zouden kunnen helpen zonder dat het overduidelijk is dat de VS op eigen houtje en zonder toestemming vermeende terroristen en burgers uitschakelen zou de woede jegens de VS af kunnen nemen, wat de dreiging en het anti-Amerikaanse sentiment zou kunnen doen dalen.

Meerdere landen zijn in het bezit van drones. “Duitsland bestelt een aantal voor militair gebruik” (Mueller, 2013). Het is derhalve mogelijk dat meerdere landen drones gaan gebruiken voor extraterritoriale militaire doeleinden. Het is niet ondenkbaar dat landen als Pakistan en Jemen zelf drones kunnen gaan ontwikkelen. De kennis zouden zij kunnen afleiden uit

¹ FATA: Semi-autonome regio in Noord-West Pakistan informeel bestuurd door stamhoofden.

neergestorte en neergeschoten Amerikaanse drones. Omdat vrijwel elke erkende staat lid is van VN dient elke staat zich aan de VN mandaten te houden. Het is echter niet ondenkbaar dat sommige landen zich daar minder van aan trekken dan andere. Er zouden derhalve situaties kunnen ontstaan waarin bijvoorbeeld Iran zich preventief gaat verdedigen door middel van drones tegen Israël of andersom. Volgens Human Right Watch gebruik Israël al drones om "doelen in de Gaza uit te schakelen", waarvan ernstige twijfel bestaat of deze aanvallen legitiem waren. (Human Rights Watch, 2013). Welke landen in de toekomst beschikken over drones en of deze gebruikt worden is speculeren. Het is belangrijk dat de VN deze ontwikkelingen in de gaten houdt.

Robotsoldaten

Robotsoldaten klinkt als militaire toekomstmuziek. Het roept een beeld op van "terminator" achtige Hollywood films waarin menselijke soldaten worden vervangen door cyborgs. Het is echter niet zo ver verwijderd als het wellicht klinkt. Robots worden al met enige regelmaat gebruikt om bijvoorbeeld bembommen onschadelijk te maken en ook in stedelijke gebieden die niet in oorlog zijn worden robots voor dit soort doeleinden gebruikt. Dit zijn vaak robots die geen wapens aan boord hebben en dus ook niet kunnen vuren. Tevens zijn deze robots op afstand bestuurbaar. Er zijn echter al wel autonome wapens. Een voorbeeld is de Nederlandse gatling gun "Goalkeeper". Dit is een snelvuurkanon dat gebruikt wordt op schepen om het schip te beschermen tegen inkomend vuur en andere aanvallen. Dit kanon opereert geheel automatisch en kan het gehele proces van het identificeren van een doelwit tot het vernietigen ervan zelfstandig uitvoeren. Binnen seconden van identificatie van de dreiging kan de dreiging uitgeschakeld worden. Hier komen geen menselijke beslissingen meer aan te pas, behalve het inschakelen van het wapen zelf. Dit wapen zit echter vast gemonteerd op een schip en is slechts ontworpen om het schip te verdedigen tegen aanvallen.

De VS zijn in een vergevorderd stadium met de ontwikkeling van robots die zich wel kunnen voortbewegen. Een voorbeeld van een dergelijke robot is de Atlas. Deze robot lijkt op een mens. Hij heeft ledematen, twee benen, twee voeten en twee armen. Hij kan lopen, klimmen en zich bewegen als een mens. "Deze robot zal de eerste reactie zijn op crisissituaties, hij is ontworpen om door moeilijke begaanbaar terrein te bewegen en te lopen in bijvoorbeeld rokerige gebieden waar mensen dat niet kunnen" (Baker, 2013). Zo kan er een situatie ontstaan waarbij tijdens een brand de robot naar binnen zou kunnen gaan als dit voor brandweerlieden te gevaarlijk zou zijn. De atlas robot is onderdeel van een wedstrijd, uitgegeven door DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency). DARPA is onderdeel van het Ministerie van Defensie van de VS en houdt zich bezig met innovatie op het gebied van defensie met als doel het "voorkomen van een strategische verassing die een negatieve invloed zou kunnen hebben op de VS en het creëren van een strategische verassing voor vijanden van de VS terwijl de technologische superioriteit van de VS gewaarborgd blijft" (DARPA). Over het algemeen geeft DARPA bedrijven die dergelijke robots ontwikkelen en produceren subsidie. DARPA houdt ook wedstrijden waar robotontwikkelaars aan mee kunnen doen, de winnaar ontvangt dan een ruime subsidie. Het is niet lastig te bedenken dat dergelijke robots zoals de atlas ook voor minder civiele doeleinden gebruikt zouden kunnen worden. Zijn motoriek is komt er menselijk over, aan de handen zitten vingers en het zou dus relatief eenvoudig kunnen zijn om deze robots uit te rusten met een wapen. Dit wapen zou, net als bij de "Goalkeeper", volledig autonoom bestuurd kunnen worden door de robot zelf.

Het is dus duidelijk dat de VS altijd bezig zijn met nieuwe ontwikkelingen om hun wapenarsenaal te verbeteren. In een rapport uitgebracht door de luchtmacht van de VS staat een duidelijke focus op onbemande vliegtuigen. Deze variëren in formaat. Zo komen er

bijvoorbeeld medium-size vliegtuigen, vergelijkbaar met de vooraf genoemde drones maar ook micro/nano types. Dit zijn autonome vliegtuigjes even groot als een libelle die gebruikt kunnen worden voor "verkenningvluchten en zwermen"(US Air Force, 2009). Duidelijk is dat het niet blijft bij drones en dat met name de VS steeds meer inzet op robotachtige oorlogsvoering. Op dit moment nog op afstand bestuurd maar in de toekomst naar een autonoom wapen wat geprogrammeerd en ingezet wordt door de Amerikaanse overheid.

Als de VS in de toekomst in staat zouden zijn om autonome robotsoldaten te gebruiken in gebieden waar tegenwoordig drones worden gebruikt ontstaan er nog veel meer (interstatelijke) conflicten. Omdat robots geprogrammeerd kunnen worden zoals de eigenaar dat wil zou een situatie kunnen ontstaan waarin gemakkelijker wordt overgegaan tot oorlogsmisdaden. Aangezien de menselijke moraliteit eruit wordt gehaald en een robot geen ethisch besef en empathie kent zou een robot probleemloos de meest mensonterende misdaden kunnen plegen. Dit zal uiteraard niet geaccepteerd worden door de eventuele slachtoffers, voedt het anti-Amerikaanse sentiment nog meer en vergelding zal een neveneffect hiervan zijn.

Het is lastig om een duidelijk oordeel te vellen over robotsoldaten. De voordelen zoals minder slachtoffers aan de zijde die aanvalt zijn vergelijkbaar met de voordelen van drones. De nadelen zijn echter ook vergelijkbaar met als speerpunt dat de menselijke beoordeling over leven en dood eruit zou kunnen worden gehaald, het laat een gevoel van dehumanisatie rijzen. Eenduidige wetgeving zou een oplossing kunnen bieden. De VN zouden zodoende kunnen onderzoeken of en hoe autonome wapens als legitiem oorlogsarsenaal gebruikt mogen worden.

Bijlagen

Verslagen van drone slachtoffers, hun familie, overlevenden, piloten en andere betrokkenen.

“In zijn boek, *The Predator*, van dronepiloot Matt Martin beschrijft hij de angst toen hij burgers doodde. In een zaak beschrijft hij hoe hij een zorgvuldig plan had gemaakt om vermeende rebellen op te blazen die zich rondom een auto ophielden. Opeens verschenen twee kinderen met een fiets op het scherm. Er was een oudere jongen, ongeveer 10 jaar en een jongere die balanceerde op het stuur. Ze waren aan het praten en lachen terwijl ze langs de auto fietsten. In paniek wilde Martin de raket stoppen maar het was te laat. De drone had hem al afgevuurd. “Gevangen door het aankomende onheil konden we alleen naar het scherm staren terwijl de raket vanuit de lucht naar beneden vloog.... Toen de rook was opgetrokken zag ik dat de fiets meters verderop was weggeblazen, 1 van de banden draaide nog. De lichamen van de twee kleine jongentjes lagen krom en gebroken tussen de lichamen van de opstandelingen.” (Benjamin, 2012)

“Sadaullah Wazir, tiener, voormalig student van het dorpje Machi Khel in Mir Ali, Noord Waziristan was zwaar gewond geraakt in September 2009 door een drone aanval op zijn grootvaders huis. Sadaullah heeft een klacht ingediend bij de VN mensenrechten raad” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012). “Voordat de drone-aanvallen begonnen had ik een goed leven. Ik ging naar school en was daar druk mee bezig, na de drone-aanvallen ging ik niet meer naar school. Ik was altijd blij want ik een arts wilde worden. Twee raketten werden op onze *hujra* (salon) gevuurd en drie mensen stierven. Mijn neef en ik waren gewond. We hebben de raket nooit gehoord. Het laatste wat ik mij herinner is dat we net het vasten hadden gebroken en hadden gegeten en gebeden. We waren thee aan het drinken en wat aan het eten toen de raketten kwamen. Toen ik bij bewustzijn kwam had ik een verband op mijn oog. Ik wist niet wat er gebeurd was met mijn oog maar ik kon maar uit één oog zien. Sadaullah verloor zijn beide benen en één van zijn ogen door de aanval. Voor de aanval was mijn leven normaal en erg goed omdat ik overal heen kon en alles kon doen. Nu kan dat niet meer omdat ik binnen moet blijven. Soms heb ik hele erge hoofdpijn en als ik teveel loop (op protheses) doen mijn benen veel pijn. Drones hebben het leven drastisch veranderd in ons gebied.” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012)

“Waleed Shiraz, 22, volgde een Bachelor of Arts in politieke wetenschappen en verschillende taalmodules voordat hij gehandicapt raakte” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012). “Mijn vader was aan het slapen in de *hujra* zoals op een normale dag, ik was vlakbij aan het studeren. Ik had ook graag willen studeren in de *hujra* omdat het daar lekker rustig is. Er was niets anders dan gewoonlijk in de voorgaande week. Toen we geraakt werden vloog mijn vader in stukken en stierf meteen, ik was buiten bewustzijn voor drie tot vier dagen. Sindsdien ben ik gehandicapt, mijn benen zijn dermate zwak en mager dat ik niet meer kan lopen. Ik speelde graag cricket maar dat kan ik niet meer omdat ik niet kan lopen. Ik heb twee werkloze broertjes, geen vader meer en ik ben gehandicapt. Ik ben compleet geruïneerd. Mijn broertjes kunnen niet naar school omdat ik dat niet kan betalen. Mijn broertjes zijn het grootse gedeelte van de dag thuis en zijn zich zeer bewust van de drones die boven hen vliegen. De drones intimideren ze. Als de drones er niet waren geweest had ik mijn vader en mijn been nog gehad en had ik vandaag mijn MA in politieke wetenschappen gehaald. Nu kan ik zelfs

niet meer dromen van teruggaan naar school.” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012)

“De broer van Tahir Afzal overleed door een drone-aanval” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012). “Het was rond twee uur in de middag en hij was onderweg naar werk. Ze zaten in een auto. Een drone viel aan en vier mensen kwamen om, inclusief twee kinderen die op de weg liepen. Er vlogen veel drones over die dag. Ze vlogen over en terwijl de auto daar reed werd hij een doelwit. Hij was mijn oudere broer en ik mis hem erg. Voor de aanvallen waren we allemaal aan het werk. We waren allemaal druk. Maar sinds de drone-aanvallen is iedereen bang en worden we geterroriseerd. Mensen hebben geen werk meer en gaan niet naar school omdat ze worden gedood door de drones. Het is niet een fictieel verhaal. Wij ondergaan een onmenselijkheid en het moet ophouden.” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012)

“De neef van Ismail Hussain is gedood door een drone-aanval” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012). “We zaten bij elkaar en mijn moeder zei dat Sajid niet thuis was gekomen. Ze zei dat er een drone-aanval was en dat ze ging navragen wat met Sajid gebeurt was. Toen ik hoorde dat de drone-aanval in het andere dorp plaats had gevonden reed ik met de motor naar dat dorp. Toen ik het dorp bereikt had zeiden de mensen dat Sajid en een aantal anderen gewond waren geraakt. Zij wilden mijn gevoelens sparen. Voordat ik bij het ziekenhuis aankwam was hij al dood. Zijn lichaam werd in een doos gedaan. Ik nam de doos mee naar mijn dorp en zette het in het huis van mijn burens tijdens het bidden, daarna nam ik de doos mee naar huis. Zijn moeder heeft een foto van hem aan de muur hangen. Ze kijkt er 24 uur per dag na en huilt de hele tijd.” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012)

“Khalid Reheem is een oudere in zijn gemeenschap” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012). “Wij wisten niet dat Amerika bestond. Wij wisten niet waar het lag, hoe de overheid werkte en hoe die opereerde totdat Amerika Irak en Afghanistan binnenviel. Wij weten dat Amerika de taliban steunde om de Sovjets de verdrijven uit Noord-Waziristan. Maar nu de Sovjets uit elkaar gevallen zijn wij slachtoffer geworden van Amerika. Wij weten niet hoe zij hun burgers behandelen. Wij weten alleen dat zij ons vroeger steunden en nu niet meer. Wij wisten niet hoe zij de gewone man behandelden, nu weten we het wel, nu weten we wat ze ons aandoen. We weten dat de gevolgen van de drone-aanvallen verschrikkelijk zijn. Onze kinderen en vrouwen weten dat de broodwinners, als zij het huis verlaten misschien niet terugkeren en dat het leven vreselijk voor ze zou kunnen worden. We zitten nu te wachten op de volgende drone-aanval want we weten dat hij komt. We weten dat hij ook ons zal raken en nu is het alleen nog afwachten welk huis, wellicht ons, onze burens of onze familie. We weten het niet, we leven constant in angst.” (International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012)

Bibliografie

Philip Alston, 2010, *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*

Mohammad Aslam, 2012, *Wazirstan: The Drone Delusion*, opgehaald in Juni 2013 van <http://southasiajournal.net/issues/south-asia-journal-issue-3-january-2012/>

Karl Baker, 2013, *Darpa robotics challenge: the search for the perfect robot soldier*, opgehaald in Juli 2013 van <http://www.theguardian.com/technology/2013/jun/10/darpa-robotics-challenge-us-military>

Jo Becker, Scott Shane, 2012, *Secret 'Kill List' Proves a Test of Obama's Principles and Will*, N.Y. TIMES, opgehaald in Juni 2013 van <http://www.nytimes.com/2012/05/29/world/obamas-leadership-in-war-on-al-qaeda.html?pagewanted=all>

Medea Benjamin, 2012, *Drone warfare*, OR Books

The bureau of investigative journalism, *covert drone war, casualty estimates*, opgehaald in Juli 2013 van <http://www.thebureauinvestigates.com/2013/01/03/obama-2013-pakistan-drone-strikes/>

David S. Cloud, 2011, *Contractors' Role Grows in Drone Missions, Worrying Some in the Military*, McClatchy News

John Alan Cohan, 2004, *Legal War: When Does It Exist, and When Does It End?*, 27 HASTINGS INT'L & COMP. L. REV.

Commissie van advies inzake volkenrechtelijke vraagstukken (CAVV), 2013, *Bewapende drones*

Defense Advances Research Projects Agency (DAPRA), opgehaald in Juli 2013 van http://www.darpa.mil/our_work/

Christopher Drew, 2011, *Drones Are U.S. Weapons of Choice in Fighting Qaeda*, The New York Times

George Finch, 1917, Editorial Comment, *Mexico and the United States*, 11 AM. J. INT'L L.

Thomas Franck, 2002, *Recourse to force: State action against threats and armed attack* 50

Christopher Heyns, 2012, *Study on target killings*, supra note 598

Nick Hopkins, 2012, *Uk to double number of drones in Afghanistan*, opgehaald in Juni 2013 van <http://www.guardian.co.uk/world/2012/oct/22/uk-double-drones-afghanistan?INTCMP=SRCH>

Human Rights Watch, 2013, *Israel: Gaza airstrikes violated laws of war*

I.C.J. 161, 2003; *Armed Activities*, 2005 I.C.J. 116, 2005; *Wall Opinion*, 2004 I.C.J. 136

International human rights and conflict resolution clinic Stanford law school, Global justice clinic NYU school of law, 2012, *Living under drones: death, injury, and trauma to civilians from US drone practices in Pakistan*

Carin Kahgan, 1997, *Jus Cogens and the Inherent Right to Self-Defense*, 3 ILSA J. INT'L & COMP

Rachel Martin, 2011, *Report: High Levels Of 'Burnout' In U.S. Drone Pilots*, NPR

Matt J. Martin, Charles W. Sasser, 2010, *Predator: The Remote-Control Air War Over Iraq and Afghanistan: A Pilot's Story*, Minneapolis, MN:Zenith Press, 2010 ch. 10, p. 112

Jane Mayer, 2009, *The Predator War*, the New Yorker

Johan Mueller, 2013, *Germany acquiring drones for military use*, International Committee of the Fourth International, world socialist web site, opgehaald in Augustus 2013 van <http://www.wsws.org/en/articles/2013/01/30/germ-j30.html>

New America Foundation, 2012, *FATA, inside Pakistan's tribal region*, opgehaald in Augustus van <http://pakistanurvey.org/>

Mary Ellen O'Connell, 2012, *Why Obama's 'targeted killing' is worse than Bush's torture*, The Guardian, opgehaald in Juni 2013 van <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/cifamerica/2012/jan/20/why-obama-targeted-killing-is-like-bush-torture>

Pakistan Foreign Ministry, *Pakistan condemns US 'illegal' drone strikes*, Reuters, opgehaald in Juni 2013 van <http://tribune.com.pk/story/388730/pakistan-condemns-illegal-us-drone-strikes/>

Jordan J. Paust, 2001, *Use of force*, supra note 3, U.N. Doc. S/RES/1368

Jordan J. Paust, 2008, *Self-Defense Targetings of Non-State Actors and Permissibility of U.S. Use of Drones in Pakistan*. Journal of Transnational Law & Policy, Vol. 19, No. 2, p. 237

Leon Panetta, 2013, *Panetta: US needs to keep up drone war*, opgehaald in Juni 2013 van <http://www.rawstory.com/rs/2013/02/01/panetta-us-needs-to-keep-up-drone-war/>

Thom Shanker, Matt Richtel, 2011, *Military Struggles to Harness a Flood of Data*, New York Times

Peter Warren Singer, 2009, *Wired for War: The Robotics Revolution and Conflict in the Twenty-first Century*, New York: Penguin Press

Abraham D. Sofaer, 1989, *Terrorism, The Law, and the National Defense*, 126 Military Law Review 89, p103

Mark Thompson, 2008, *Flying Air Force Drones: Pilots No Longer Required*, opgehaald in Juli 2013 van <http://www.time.com/time/nation/article/0,8599,1842216-2,00.html>

US Air Force Headquarters, 2009, *United States Air Force Unmanned Aircraft Systems Flight Plan 2009-2047*

Verenigd Koninkrijk ministerie van defensie, 2011, *The UK approach to unmanned aircraft systems*, Joint Doctrine Note, 2/11

Tabassum Zakaria, 2013, *White House: U.S. drone killings legal to combat threats*, Reuters

Asif Ali Zardari, 2012, *President Zardari Asks US to End Drone Strikes, Remove Mistrust*, opgehaald in Juni 2013 van <http://dawn.com/2012/09/16/president-zardari-urges-us-to-immediately-cease-drone-strikes/>